

Uputstvo o korišćenju naloga za trgovanje

Sadržaj

1.	Uvodne odredbe.....	3
2	Nalozi za trgovanje – karakteristike i uslovi izvršenja.....	4
2.1	Uvodne napomene.....	4
2.2	Limit nalog.....	4
2.3	Tržišni nalog	5
2.4	Nalozi sa posebnim uslovima izvršenja.....	6
2.4.1	Iceberg nalog.....	6
2.4.2	Nalog sve ili ništa trenutno (FOK)	6
2.4.3	Nalog sve ili delimično trenutno (IOC)	7
3	Osnovni elementi naloga za trgovanje:	7
4	Poslovi market mejinga - Market mejker nalog	9
5	Nalog za blok trgovanje.....	10
6	Nalog za povlačenje i nalog za promenu (modifikaciju) naloga.....	11
7	Minimalni iznos naloga	12
8	Maksimalni broj naloga.....	12

Na osnovu člana 61. Statuta Beogradske berze a.d. Beograd (broj: 04/1-3849-1/23) i člana 245. Pravila poslovanja Beogradske berze a.d. Beograd (broj: 04/2-4022/22, u daljem tekstu: Pravila Berze), a u vezi člana 94. Pravila Berze, direktor Beogradske berze a.d. Beograd (u daljem tekstu: Berza), dana 10.1.2023 godine donosi:

UPUTSTVO O KORIŠĆENJU NALOGA ZA TRGOVANJE

1. Uvodne odredbe

U skladu sa Pravilima Berze članovi Berze u trgovanju mogu ispostavljati naloge za trgovanje određene prema sledećim karakteristikama, nameni ili uslovima izvršenja:

- 1) vrsti transakcije;
- 2) vremenu trajanja;
- 3) ceni u nalogu;
- 4) da li je namenjen povlačenju ranije ispostavljenog naloga (u daljem tekstu: nalog za povlačenje);
- 5) da li postoje posebni uslovi izvršenja (u daljem tekstu: posebni nalozi):
 - sve ili ništa trenutno (fill or kill – FOK),
 - sve ili delimično trenutno (immediate or cancel - IOC)
 - nalog za promenu (modifikaciju) ispostavljenog naloga,
 - nalog sa skrivenom ukupnom količinom (Iceberg),
 - market mejker nalog
 - nalog za blok trgovanje.

Ovim uputstvom bliže se reguliše primena naloga za trgovanje iz stava 1. ovog člana, a uskladu sa članom 94. Pravila Berze:

2 Nalozi za trgovanje – karakteristike i uslovi izvršenja

2.1 Uvodne napomene

Osnovna podela naloga za trgovanje koji se ispostavljaju radi zaključenja transakcija na tržištu opredeljena je prema sledećim opštim kriterijumima:

- Po vrsti transakcije nalozi mogu biti nalozi kupovine ili nalozi prodaje,
- Po vremenu trajanja – nalozi mogu biti dnevni; do određenog dana u roku trajanja od najduže 90 dana; ili do opoziva do maksimalnog roka trajanja od 90 dana,
- Po ceni iz naloga – nalozi mogu biti tržišni ili limit

Nalozi iz grupe posebnih naloga, u zavisnosti od posebnih uslova izvršenja, podležu odgovarajućim ograničenjima u pogledu kriterijuma iz prethodnog stava.

2.2 Limit nalog

Limit nalog je nalog koji obavezno sadrži cenu i može biti realizovan samo po ceni koja je u njemu naznačena ili po boljoj ceni. Cena navedena u limit nalogu je maksimalna cena po kojoj može biti izvršena kupovina ili minimalna cena po kojoj može biti izvršena prodaja.

Po vremenu trajanja limit nalog može biti:

- dnevni - nalog važi do kraja berzanskog sastanka na kojem je unet
- do dana - nalog važi do navedenog dana, a najduže 90 dana
- do opoziva - nalog važi do opoziva, a najduže 90 dana

Limit nalog je moguće unositi u fazama predotvaranja, u fazi kontinuiranog trgovanja kao i tokom vanrednih faza trgovanja.

Limit nalozi mogu biti u jednom od sledećih statusa:

- aktivni – ukoliko sadrže cenu u okviru utvrđene apsolutne zone fluktuacije (AZF), ili
- neaktivni – limit nalozi koji sadrže cenu van okvira utvrđene AZF.

Samo aktivni nalozi učestvuju u trgovanju na berzanskom sastanku.

Limit nalozi sa posebnim uslovima izvršenja se mogu unositi samo u toku trajanja faze kontinuiranog trgovanja i prema vremenskom ograničenju mogu biti samo dnevni.

Uz poštovanje uslova i načina učestvovanja posebnih naloga u trgovanju utvrđenih aktima Berze, limit nalozi mogu sadržati sledeće posebne uslove izvršenja:

1. sve ili ništa trenutno - FOK (Fill or Kill)

2. sve ili delimično trenutno IOC (Immediate or cancel);
3. Iceberg – nalog sa skrivenom ukupnom količinom

2.3 Tržišni nalog

Tržišni nalog je nalog u kojem cena nije određena i koji može biti realizovan po bilo kojoj ceni u okviru pravila metode trgovanja.

Po vremenu trajanja tržišni nalog može biti samo dnevni.

Tržišni nalog je moguće unositi u fazama predotvaranja, u fazi kontinuiranog trgovanja kao i tokom vanrednih faza trgovanja.

Tržišni nalozi mogu biti isključivo u aktivnom statusu.

Tržišni nalozi sa posebnim uslovima izvršenja se mogu unositi samo u toku trajanja faze kontinuiranog trgovanja.

Tržišni nalog se izvršava:

- kod metoda preovlađujuće cene po preovlađujućoj ceni,
- kod metoda kontinuiranog trgovanja u fazi kontinuiranog trgovanja po najbolje rangiranoj ceni, odnosno cenama kod naloga suprotnih po vrsti transakcije.

U fazi kontinuiranog trgovanja ispostavljeni tržišni nalog odmah se uparuje sa suprotnim nalogom najvišeg prioriteta realizacije.

Ukoliko u trenutku ispostavljanja tržišnog naloga ne postoje nalozi za trgovanje suprotni po vrsti transakcije, ispostavljeni tržišni nalog se upisuje u elektronsku knjigu naloga sa statusom aktivnog naloga sa limit cenom jednakoj ceni poslednje transakcije, osim ukoliko do tog trenutka nije bilo zaključenih transakcija, kada se upis u elektronsku knjigu naloga sa statusom aktivnog naloga vrši po indikativnoj ceni.

Tržišni nalog se ne rangira na glavnoj tabli i ne prikazuje u dubini tržišta. Na glavnoj tabli tržišni nalog se sa svojom količinom prikazuje u ukupnoj količini na odgovarajućoj strani tržišta.

Uz poštovanje uslova i načina učestvovanja posebnih naloga u trgovanju utvrđenih aktima Berze, tržišni nalozi mogu sadržati sledeće posebne uslove izvršenja:

1. sve ili ništa trenutno - FOK (Fill or Kill)
2. sve ili delimično trenutno IOC (Immediate or cancel)

2.4 Nalozi sa posebnim uslovima izvršenja

2.4.1 Iceberg nalog

Iceberg nalog je nalog sa skrivenom ukupnom količinom koji je moguće je ispostaviti kao limit nalog čija je ukupna količina neprikazana na glavnoj tabli BelexFIX, uz istovremeni prikaz vidljive količine koja se obavezno unosi u nalog. Vidljiva količina u nalogu obavezno je manja ili jednaka ukupnoj (neprikazanoj) količini. Iceberg nalog može se koristiti u trgovanju svim metodama trgovanja i svim fazama trgovanja.

Iceberg nalog je nalog delimično skriven od tržišta. Prilikom unosa naloga mora biti specificirana ukupna količina naloga i vidljiva količina naloga. Vidljiva količina je maksimalna količina koja će biti vidljiva na tržištu u bilo kom trenutku. Vidljiva količina se ponaša kao standardan limit nalog.

Kada je vidljiva količina iz naloga realizovana u celosti, nova vidljiva količina se automatski obnavlja, a nalog sa obnovljenom količinom dobija novi vremenski prioritet. Proces se ponavlja dok se ukupna količina u potpunosti ne realizuje, odnosno dok nalog ne bude povučen.

Iceberg nalog je uvek limit nalog i ne može biti tržišni nalog.

Iceberg nalog ne može se ispostvljati sa posebnim uslovima izvršenja "sve ili ništa trenutno" - FOK i "sve ili delimično trenutno" IOC

Iceberg nalog učestvuje u trgovanju u skladu sa odlukom o uvođenju ove vrste naloga u upotrebu, i uslovima i načinu učestvovanja posebnih naloga u trgovanju koji su njen sastavni deo.

2.4.2 Nalog sve ili ništa trenutno (FOK)

Nalog sve ili ništa trenutno (fill or kill – FOK) je posebna vrsta naloga koji se, ukoliko postoje uslovi na tržištu, realizuje u potpunosti (celokupna količina) i to odmah po unosu u knjigu naloga, kroz jednu ili više transakcija. Ukoliko nije moguće realizovati celokupnu količinu odmah nalog se automatski povlači. Postoje dva moguća ishoda realizacije naloga sa uslovom FOK:

- Nalog uopšte nije izvršen i automatski je povučen u celosti
- Nalog je u potpunosti izvršen kroz jednu ili više transakcija

Nalozi sa ovim uslovom izvršenja se mogu unositi samo u toku trajanja faze kontinuiranog trgovanja.

Po vremenu trajanja ovi nalozi mogu biti samo dnevni.

Nalog sve ili ništa trenutno (FOK) učestvuje u trgovanju u skladu sa odlukom o uvođenju ove vrste naloga u upotrebu, i uslovima i načinu učestvovanja posebnih naloga u trgovanju koji su njen sastavni deo.

2.4.3 Nalog sve ili delimično trenutno (IOC)

Nalogom sve ili delimično trenutno (immediate or cancel - IOC) moguće je ispostaviti limit ili tržišni nalog koji će se upariti odmah sa nalogima suprotne strane u delimičnoj ili ukupnoj količini.

Nalozima sa ovim uslovom izvršavaju se delimično ili u potpunosti prilikom unosa u knjigu naloga i sva preostala nerealizovana količina se automatski povlači.

Postoje tri moguća ishoda realizacije naloga sa ovim uslovom:

- Nalog uopšte nije izvršen i automatski je povučen u celosti
- Nalog je delimično izvršen kroz jednu ili više transakcija, a nerealizovana količina je automatski povučena
- Nalog je u potpunosti izvršen kroz jednu ili više transakcija.

IOC nalozima se mogu unositi samo u toku trajanja faze kontinuiranog trgovanja.

Po vremenu trajanja mogu biti samo dnevni nalozima.

Nalog sve ili delimično trenutno (IOC) učestvuje u trgovanju u skladu sa odlukom o uvođenju ove vrste naloga u upotrebu, i uslovima i načinu učestvovanja posebnih naloga u trgovanju koji su njen sastavni deo.

3 Osnovni elementi naloga za trgovanje:

Nalozima za trgovanje iz tačke 2. ovog uputstva ispostavlja se u sistem za trgovanje elektronski korišćenjem BelexFIXAPI modula ili unosom podataka preko klijentske radne stanice u formu naloga opredeljenju prema vrsti transakcije (kupovni/prodajni). Forme za naloga su i vizuelno diferencirane na sledeći način.

- nalog kupovine – sa pozadinom plave boje
- nalog prodaje – sa pozadinom crvene boje

The image displays two side-by-side screenshots of the 'Novi nalog' (New Order) form in a trading system. Both forms are for the security 'Aerodrom Nikola Tesla a.d. Beograd, obicne akcije sa' (ticker AERO) and have a quantity of 100 and a price of 1234. The left form is for a buy order (Kupovina) with order number 2, and the right form is for a sell order (Prodaja) with order number 1. Both forms include fields for 'Specijalni tip naloga' (Special order type) with options for Iceberg, IOC, and FOK. The 'Vrem. ogran.' (Time limit) is set to 'Dnevni' (Daily) and 'Istek roka' (Expiration date) is 5.5.2016. The 'Klijent' (Client) field contains JMBG: 11111111111111. The 'Račun hartije' (Security account) and 'Račun novca' (Cash account) fields have radio buttons for 'Banka' and 'Posrednik' (Broker). The 'Provizija' (Commission) is 0,3000 and 'Brokerski/dilerski' (Broker/dealer) is 'Brokerski'. The left form has buttons for 'Izvrši kupovinu' (Execute buy) and 'Odustani' (Cancel), while the right form has buttons for 'Izvrši prodaju' (Execute sell) and 'Odustani' (Cancel).

U formi naloga sadržani su sledeći osnovni elementi naloga:

- **Naziv hartije** – ovo polje se automatski popunjava kada se izabere oznaka finansijskog instrumenta kojim se trguje
- **Oznaka hartije** - simbol finansijskog instrumenta kojom se želi trgovati
- **Broj naloga** – jedinstveni broj naloga brokera
- **Transakcija** - oznaka da li je nalog *kupovni* ili *prodajni*,
- **Količina** - količina kojom se trguje,
- **Uslov cene** - oznaka da li je cena *tržišna* ili *limitirana*,
- **Cena** - označava cenu koju je dao klijent na svom nalogu (kod trgovanja obveznicama cena se iskazuje kao procenat u odnosu na nominalnu vrednost hartije, a kod akcija cena se izražava u dinarima u apsolutnom iznosu)
- **Specijalni tip naloga** – može biti **Iceberg**, **IOC** ili **FOK**. Prilikom odabira Iceberg naloga, otključava se polje „Vidljiva Količina“ gde korisnik treba da unese vrednost. Iceberg, FOK i IOC opcije su međusobno isključive, te je moguće odabrati samo jednu ili ni jednu opciju
- **Vremensko ograničenje** - oznaka da li je nalog *dnevni*, *do dana* ili *do opoziva*,
- **Istek roka** - označava vreme isteka naloga (dospeće),
- **JMBG** - oznaka za jedinstveni matični broj klijenta (ako je u pitanju fizičko lice), odnosno matični broj (ako je u pitanju pravno lice),
- **Račun hartije i tip računa** - račun i tip računa na koji je izdvojena hartija od vrednosti radi njene prodaje, odnosno račun na kome će se evidentirati hartija nakon izvršene kupovine,

- **Račun novca** - račun sa koga će biti izvršen prenos novčanih sredstava nakon izvršene kupovine, odnosno račun na koji će se prebaciti novčana sredstva nakon izvršene prodaje,
- **Provizija** - označava proviziju berzanskog posrednika (ne uključuje proviziju Berze),
- **Brokerski/dilerski** – korisnik sistema obeležava jednu od ove dve opcije u zavisnosti da li ispostavlja brokerski ili dilerski nalog
- **Izvrši prodaju/kupovinu** - označava polje na koje treba kliknuti ukoliko želite da plasirate svoj nalog u BELEX.

4 Poslovi market mejinga - Market mejker nalog

Market mejker nalog je nalog koji se koristi za obavljanje poslova market mejkera, a u skladu sa uslovima za obavljanje datih poslova propisanih aktima Berze. Ovaj nalog označava istovremeni unos kupovnog i prodajnog limit naloga za istu hartiju od vrednosti, za koju član Berze koji ispostavlja dati nalog obavlja poslove market mejinga, pri čemu cena iz naloga kupovine mora biti niža u odnosu na cenu iz naloga prodaje.

The image shows two side-by-side screenshots of a 'Market making nalog' form. The left window is titled 'Market making nalog' and has a tab 'Nalog' selected. It contains fields for 'Naziv hartije', 'Oznaka hartije', and 'Broj naloga'. Under 'Metod unosa', there are radio buttons for 'Mid i Spread' (selected), 'Cene', 'Bid i Spread', and 'Ask i Spread'. Below are input fields for 'Mid' and 'Spread'. The form is split into two columns: 'Kupovna strana' (blue background) and 'Prodajna strana' (orange background). Each column has fields for 'Cena', 'Količina' (with a default value of 0), 'Postojeća cena', and 'Postojeća količina'. At the bottom are 'Potvrdi' and 'Odustani' buttons. The right window is also titled 'Market making nalog' but has a tab 'Saldiranje' selected. It features a 'Provizija' field with the value '0,3000'. There are two sections for 'Račun hartije' and 'Račun novca', each with a 'Tip računa' dropdown menu (set to 'Wlasnički račun') and radio buttons for 'Banka' and 'Posrednik'. The 'Račun novca' section also has a dropdown menu. At the bottom, there are fields for 'Klijent', 'JMBG', and 'Naziv'.

Market mejing nalozi ispostavljaju se na formi naloga datoj na gornjoj slici. Forma naloga sadrži dva dela (taba) pri čemu se na prvom tabu popunjavaju polja naloga. Na drugom tabu se mogu videti automatska (default) podešavanja za račun hartije, račun novca i proviziju. Moguća je opcija promene automatskih (default) vrednosti pri čemu se ista odnosi samo na taj nalog.

Prikazana forma naloga sadrži sledeća polja:

- Simbol hartije
- Broj naloga
- Količina sa kupovne strane – mora biti veća od minimalne količine na nalogu
- Cena sa kupovne strane – mora biti u zoni fluktuacije i u propisanom maksimalnom rasponu između najbolje cene prodaje i najbolje cene kupovine (maksimalni spread)
- Količina sa prodajne strane – mora biti veća od minimalne količine na nalogu
- Cena sa prodajne strane – mora biti u zoni fluktuacije i u spread-u
- MID – srednja vrednost između bid-a i ask-a (zaokružuje se na tick size za tu hartiju koristeći pravilo "na gore uvek")
- Spread – prikazuje procentualni raspon kupovne i prodajne strane u kotaciji
- Metod unosa (drop down):
 - Unos cena: broker unosi i cenu prodaje i cenu kupovine, pri čemu polja MID i spread se izračunavaju i postaju "read-only" (MID se zaokružuje na Tick size)
 - Unos MID i spread: broker unosi srednju vrednost i veličinu spreada pri čemu se cena sa kupovne strane i cena sa prodajne strane izračunavaju, prikazuju korisniku iznad polja „Cena“ sa kupovne i prodajne strane a korisnik zatim ukucava cenu koju on želi da unese. Polja „Cena“ se ne popunjavaju automatski jer ih je nakon izračunavanja potrebno zaokružiti a to cenu može izbaciti iz dozvoljenog spread-a i time bi nalog bio odbijen. Izračunata vrednost za kupovnu cenu se zaokružuje uvek na gore, bez obzira na vrednosti (npr. 75.12 se zaokružuje na 76.00 -) a izračunata vrednost za prodaju se zaokružuje uvek na dole (npr. 85.99 se zaokružuje na 85.00 a ne na 86.00).
 - Unos Bid i Spread – Unose se cena kupovine i spread – sistem izračunava i predlaže cenu prodaje
 - Unos Ask i Spread - Unose se cena prodaje i spread – sistem izračunava i predlaže cenu kupovine
- postojeća kotirana količina na strani kupovine – read only - polje se osvežava u realnom vremenu
- postojeća cena kotacije na strani kupovine - read only - ukoliko već postoji kotacija market maker-a, polje se osvežava u realnom vremenu
- postojeća kotirana količina na strani prodaje – read only- polje se osvežava u realnom vremenu,
- postojeća cena kotacije na strani prodaje -read only- ukoliko već postoji kotacija market maker-a, polje se osvežava u realnom vremenu
- Polja Potvrdi i Odustani

Unošenjem novog market mejing naloga automatski se povlači prethodno ispostavljen market mejing nalog za datu hartiju od vrednosti

5 Nalog za blok trgovanje

U skladu s Pravilima Berze blok trgovanje predstavlja blok transakciju čiji je predmet hartija od vrednosti kojom se trguje na regulisanom tržištu ili MTP Belex, a koja je zaključena tokom berzanskog sastanka van pravila metoda trgovanja utvrđenih Pravilima Berze, u bilateralnom odnosu jednog kupca i jednog prodavca, a prema uslovima propisanim Pravilima.

Blok trgovanje realizuje se u sledećim koracima:

- Blok transakciju inicira broker prodavca popunjavanjem naloga za blok trgovanje u kome pored standardnih elemenata naloga unosi i naziv brokera kupca kome je nalog upućen na konfirmaciju,
- Konfirmacijom blok transakcije od strane brokera kupca smatra se unos zahtevanih podataka o kupcu i dostavljanje tako konfirmirane blok transakcije Berzi,
- Blok transakcija se zaključuje ako su ispunjeni uslovi za zaključenje blok transakcije utvrđeni Pravilima Berze.

Nalog za blok trgovanje pored elemenata sadržanih u limit nalogu poseduje I polje koje označava učesnika u transakciji koji se nalazi sa suprotne strane. Posebni uslovi izvršenja ne mogu biti element naloga za blok trgovanje.

Nakon zaključenja blok transakcije, na posebnoj tabli, prikazuju se osnovni elementi zaključene blok transakcije - simbol hartije od vrednosti, cena, količina i broj zaključene transakcije

6 Nalog za povlačenje i nalog za promenu (modifikaciju) naloga

Povlačenje naloga za trgovanje ispostavljenih u BelexFIX vrši se ispostavljanjem naloga za povlačenje.

U skladu sa Pravilima Berze član Berze može u svakom trenutku u toku berzanskog sastanka povlačiti prethodno ispostavljene naloge za trgovanje, odnosno nerealizovane količine iz prethodno ispostavljenih naloga za trgovanje, osim kada je nalog u fazi realizacije, odnosno kada to pravilima metode trgovanja predmetnom hartijom od vrednosti nije dozvoljeno.

Nalogom za promenu moguće je vršiti promenu (modifikaciju) elemenata u nalogu za trgovanje ispostavljenom u BelexFIX i to:

- smanjenje količine
- promena ukupne količine kod iceberg naloga (smanjenje do nivoa vidljive količine, a povećanje do dozvoljenog minimalnog procentualnog učešća vidljive količine)
- promena provizije člana Berze
- promena računa novca
- promena računa finansijskog instrumenta .

Nalogom za promenu naloga ne mogu se menjati elementi naloga za trgovanje koji je delimično realizovan.

Modifikacija naloga ne menja njegov prioritet u odnosu na vreme ispostavljanja.

U skladu sa Pravilima Berze nalozi za povlačenje I nalozi za promenu naloga ne mogu se ispostavljati u podfazi random perioda u trgovanjima metodom preovlađujuće cene i metodom kontinuiranog trgovanja.

7 Minimalni iznos naloga

Minimalni iznos naloga za trgovanje predstavlja minimalnu količinu izraženu brojem komada finansijskog instrumenta za koji se ispostavlja nalog za trgovanje. U skladu sa aktima Berze minimalna količina kod standardnih tržišnih I limit naloga iznosi 1 (jedan) komad. Za posebne vrste naloga minimalna količina može aktima Berze biti propisana u drugačijem iznosu u zavisnosti od vrste naloga, te je :

- Minimalna količina kod naloga sa skrivenom ukupnom količinom (Iceberg) utvrđena u skladu sa uslovima i načinu učestvovanja posebnih naloga u trgovanju. Kod ovih naloga , prilikom ispostavljanja naloga minimalna vidljiva količina uvek predstavlja najmanje 10% od ukupne količine I ne može biti manja od deset komada. Ukupna količina prilikom inicijalnog ispostavljanja naloga sa skrivenom ukupnom količinom ne može biti manja od 100 komada; kod naloga za blok trgovanje minimalna količina u nalogu je definisana članom 133 Pravila Berze; a kod market mejker naloga minimalna količina u nalogu utvrđuje se saglasno odluci berze kojom su definisani uslovi za obavljanje poslova market mejkera kao i sporazumom koji market mejker ima potpisan sa Berzom.

8 Maksimalni broj naloga

U skladu sa odlukom Berze kojom je propisan maksimalan broj naloga u jedinici vremena koji isti član Berze može elektronski ispostaviti u informacioni sistem za trgovanje Berze – BelexFIX, član Berze elektronski, preko klijentske radne stanice ili korišćenjem BelexFIXAPI modula, u BelexFIX može ispostaviti maksimalno 10 naloga za trgovanje u sekundi.

Beogradska berza

Siniša Krneta, direktor